

ЗНАЧЕННЯ АКАДЕМІЧНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА У РОЗВИТКУ МАЛОГО БІЗНЕСУ

© Кашуба О.М., 2009

Досліджено значення академічного підприємництва у розвитку малого бізнесу. Проаналізовано іноземний та вітчизняний досвід організації співпраці між освітніми, науковими закладами та бізнес-структурами з метою запровадження в господарську практику новітніх наукових та інноваційних розробок. Окреслено спектр чинників, що забезпечують ефективність взаєморозвитку академічного підприємництва та малого бізнесу. Сформовано коло проблемних питань, вирішення яких дасть змогу активізувати розвиток академічного підприємництва в сучасних умовах.

The article is devoted research of role of academic enterprise in development of small business. The analysis of foreign and domestic experience of organization of collaboration is conducted between educational, scientific establishments and businesses with the purpose of introduction in economic practice of the newest scientific and innovative developments. Outlined spectrum of factors which provide efficiency of development of academic enterprise and small business. The circle of problem questions the decision of which will allow to activate development of academic enterprise in modern terms is formed.

Постановка проблеми. Сучасна інноваційна модель розвитку економіки України ґрунтується на врахуванні деяких економічних, політичних, соціальних чинників та передбачає застосування нових форм започаткування і організації підприємництва, зростання значення знань як виробничого чинника, інтеграції науки, освіти та бізнесу, використання інновацій, ініціювання партнерства та спільних досягнень у економічній науці та практиці. Вирішення економічних проблем в сучасних українських реаліях пов'язано не тільки з економічними механізмами, але і з людським капіталом – професіоналами, що користуються бізнес-стратегіями і створенням інноваційно-освітнього середовища, стабільного, ефективного, самопідтримуючого і сприйнятливо до нововведень і їх комерціалізації. Передумова успішного сьогодення та важливий фактор майбутнього суспільного розвитку – економіка, що базується на знаннях. Сьогодні підприємець – це не тільки новатор, ризик-тейкер, людина ініціативна, здатна брати на себе відповідальність та активно працювати, а особистість освічена, здатна до неперервного навчання, вдосконалення, впровадження інновацій та нових наукових досягнень. Сучасний підприємець – академічний, а динамічне інноваційне підприємництво майбутнього – це академічне підприємництво. Саме академічне підприємництво, як форма інтеграції наукових винаходів, ділового та академічного середовища, організаційних здібностей підприємців-практиків та глобального перспективного погляду на підприємницьку діяльність, за умов підвищення рівня конкуренції, активізації ринку, впровадження закордонних технологій ведення бізнесу набуває особливого значення.

За умов сучасності в Україні актуальною проблемою для дослідження є розвиток малого бізнесу та основи академічних знань, наукових досягнень, сучасних технологій, інтелектуальних та виробничих інновацій. За останні шість років кількість підприємств, що впроваджують інновації на Львівщині, стабільно зменшується. Статистичні дані свідчать, що за період з 2000 до 2007 рр. питома вага підприємств, що займалися інноваціями скоротилася із 13,4 до 8,4%, а в таких, що

безпосередньо впроваджували інновації з 10,3 до 6,4% від загальної кількості. Проте, посилення конкуренції на українському ринку та підвищення вартості ресурсів спонукають українських бізнесменів звернути погляди в бік науковців, які можуть запропонувати їм нові розробки, що забезпечують вищу продуктивність при умові нижчої вартості ресурсів. Відтак дослідження ролі академічного підприємництва, що дає змогу поєднати наукові розробки, освітні технології та бізнес-проекти у розвитку малого бізнесу є на часі як з позиції наукового дослідження, так і практичних аспектів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання визначення сутності академічного підприємництва, факторів його розвитку цікавили дослідників різних країн світу – як науковців, так і практиків. Відомими польськими науковцями, які займаються дослідженням академічного підприємництва та його ролі в інноваційному наповненні економічних процесів є Кшиштоф Б. Марусяк, Кшиштоф Засядли, Гжегож Громада, Томаш Ціхоскі, Марек Колоджейські та інші. В Україні дослідження цих питань активно підтримує І. Кульчицький, Н. Мінакова, Н. Чухрай, І. Гагауз та інші. В Росії відомі публікації І. Падеріна. Зокрема дослідники Польщі акцентують увагу на аспектах побудови нових взаємовідносин наука-економіка та наводять досвід цього процесу закордоном [1], вивчають умови розвитку академічного підприємництва в Польщі [2], досліджують досвід пре-інкубаторів інновацій та підприємництва у вищих навчальних закладах [3]. Пошуку напрямів удосконалення розвитку інноваційного підприємництва присвячені публікації російських науковців [4]. В Україні питання вивчення передового досвіду організації академічного підприємництва, розвитку сучасних форм співпраці наукових установ, освітніх закладів та бізнесу та їх впровадження є предметом наукових та прикладних досліджень І. Кульчицького [5]. Проте проблема інтеграції науки, освіти та бізнесу є сучасною, багатогранною, актуальною і потребує подальших досліджень, науково-обґрунтованих підходів до вирішення та активного їх впровадження у практику.

Метою статті є дослідження значення академічного підприємництва у розвитку малого бізнесу, вивчення закордонного досвіду організації співпраці науки, освіти та бізнесу, виокремлення ключових факторів, які визначають вплив академічного підприємництва на ефективність та інноваційність розвитку малого і середнього підприємництва.

Виклад матеріалу дослідження. Академічне підприємництво як синтез наукових розробок, освітніх технологій, інновацій, підприємницького середовища, бізнесу та факторів ринку визначають по-різному. В американській і британській історії таке підприємництво передбачає створення фірм працівниками навчального закладу. Навчальні заклади розраховують на зростання власного престижу, залучення абітурієнтів, подальші контакти і замовлення. У Польщі академічне підприємництво – це підприємництво академічного середовища – студентів, докторантів, науково-педагогічного персоналу. В інших європейських країнах таке підприємництво здійснюється навчальним закладом через використання комерційної фірми або управлінського агентства [1]. Спільними ознаками всіх підходів є те, що академічне підприємництво дає змогу формувати серед студентів та працівників ініціативних, самостійних, економічно грамотних підприємців, сприяє розвитку знань для прийняття управлінських, технологічних, організаційних рішень на вимогу ринкового середовища, попиту і пропозиції, реального малого та середнього бізнесу, виступає фактором інтеграції та партнерства між наукою, освітою та реальним бізнесом, що надає ряд переваг, кожному із цих суб'єктів. Загалом взаємозв'язок сфери науки та освіти із академічним підприємництвом та економічним розвитком країни наведено на рисунку.

Враховуючи відсутність в Україні налагодженої ефективної співпраці між наукою, освітою та підприємництвом, накопичений закордонний досвід практичної реалізації сучасних напрямів академічного підприємництва заслуговує на пильну увагу та вивчення.

В економічно розвинених країнах уже сьогодні до 80% ВВП виробляється на основі використання результатів наукових досліджень і нововведень. Наука та інноваційні розробки

забезпечують економічне відтворення на новій економічній основі – високу якість виробленої продукції та надаваних послуг, заощадження природних ресурсів, енергії, часу; стимулюють підвищення кваліфікації кадрів та сприяють практичній реалізації неперервного навчання у підприємницькому середовищі, зростання доходів і тим самим закладають фундамент суспільного добробуту. У майбутньому, за прогнозами закордонних експертів, значимість сучасних технологій та інших інновацій у соціально-економічному розвитку ще більш підсилиться, особливо у реалізації інноваційних проєктів зросте частка малих суб'єктів підприємницької діяльності.

Значення академічного підприємництва у розвитку малого бізнесу (власна розробка на основі опрацювання [1, с. 10–12])

Практика започаткування академічного підприємництва відома ще в США після Другої світової війни, в країнах Центральної та Східної Європи понад 20 років тому, започаткована вона і в Україні кілька років тому. Відомими навчальними закладами, які займалися підприємництвом і досі співпрацюють з бізнесом, є Університет у Філадельфії та Стенфордський університет, Католицький університет в Ліоні, Технічний університет в Берліні, британський університет Кембридж, Штутгартський університет, університет в Лінді у Швеції та багато інших. Ключовим моментом у формуванні нової форми співпраці наука-економіка став «*Bank Boston Report*», який від 1997 року представляє економічні, інноваційні, соціальні та наукові ефекти від співпраці реальних суб'єктів підприємництва із науковими осередками. Так, за дослідженнями, кількість фірм, включених у базу даних та такими, що вважаються фірмами випускників є 4230 фірм. Ці підприємства у 1994 році створили 1,1 млн. робочих місць та забезпечили валовий дохід величиною 232 млрд. дол. США [1].

Розвиток малого підприємництва на основі наукових досліджень та впровадження інновацій є об'єктом зацікавлення і російських фахівців, як тих, що працюють у сфері науки, так бізнесменів. Тим паче, що кінець ХХІ століття став для російської науки періодом подолання кризи, результатом якої виявилися незатребуваність наукових розробок і низький рівень інноваційної активності підприємств: частка країни на світовому ринку наукомісткої продукції становить близько 0,3 %; щорічне відновлення основних фондів науково-технічного комплексу не перевищує 2–3 %, матеріально-технічна база наукових установ стрімко старіє. Вихід із цієї ситуації аналітики вбачають у формуванні інститутів, що створюватимуть інновації та сприятимуть їх передачі у виробничий сектор [4], тобто налагодженні співпраці між науковими та освітніми закладами та реальним бізнесом, зокрема і через академічне підприємництво. В Росії вже існує досвід надання

технопарковими структурами комплексу послуг малим підприємствам, що працюють у сфері інноваційного бізнесу. Так, наприклад регіональний науково-технологічний парк «Уральський» в інтересах малих інноваційних підприємств проводить технологічний, управлінський бізнес-консалтинг, організує взаємодію і кооперацію з промисловими підприємствами, здійснює рекламу і просування науково-технічної на ринок, здійснює її маркетинг, сприяє у пошуку інвестицій для реалізації такої продукції тощо.

Іншим прикладом може слугувати Інноваційно-технологічний центр (ІТЦ) «Академічний», що разом з підприємствами-партнерами реалізує проекти на основі перспективних наукових розробок академічних інститутів, проводить запуск нових виробничих ділянок, здійснює інформаційну й організаційну підтримку підприємствам-партнерам. Загалом стратегія розвитку державної науково-технічної політики в Росії до 2010 року, розроблена Міністерством промисловості, науки і технологій Російської Федерації, орієнтована на інноваційний шлях і формування інфраструктури, здатної раціонально розміщати й ефективно використовувати науково-технічний потенціал, при цьому збільшуючи внесок науки і техніки в розвиток економіки регіону [6].

Провідні університети у країнах пострадянського простору, зокрема й в Україні, також започатковують діяльність у сфері освіти бізнесу та практичної підтримки новостворених суб'єктів підприємництва, обміну досвідом та ідеями із підприємцями-практиками, заснування власного малого бізнесу при навчальних закладах, створення дочірніх фірм студентами та викладачами, впровадження інноваційних розробок науково-дослідних лабораторій. За словами директора Львівського центру науково-технічної та економічної інформації І. Кульчицького, провідні університети та науково-дослідні інститути Львівщини проводять дослідження у межах державних наукових та науково-технічних програм, є учасниками різних міжнародних науково-технічних проектів. Науковий рівень значної частини наукових робіт відповідає світовим стандартам. Водночас рівень інноваційної активності підприємств Львівської області є дуже низьким: лише 6,4% промислових підприємств Львівщини у 2007 році запроваджували інновації, витративши на це 72,4 млн. грн. [6]. На думку урядових структур, для підвищення ролі наукової та інноваційної діяльності в області необхідна побудова ефективної системи взаємодії науки, освіти, виробництва, підприємництва та фінансово-кредитної сфери [7]. Важливою ланкою такої системи є створення академічних інкубаторів підприємництва та бізнес-інкубаторів. Такі інкубатори дають особливі можливості для розвитку як науки, так і підприємництва в умовах ринку шляхом доступу до навчальних та науково-дослідних лабораторій, консультацій у сфері фінансів, технологій, інноваційних продуктів, знань науковців, впровадження неперервного навчання для підприємців, баз даних у вигляді реальних підприємств для дослідників та винахідників.

Бізнес-інкубатори – це структури, які надають новим компаніям допомогу на етапі їх заснування і початкового розвитку. В Україні найбільш поширеними є так звані класичні бізнес-інкубатори. Це господарські комплекси, які на вигідних умовах надають в оренду підприємцям-початківцям приміщення, інфраструктуру і визначений набір послуг, необхідних для роботи на початковому етапі. Діяльність бізнес-інкубаторів в регіонах повинна бути спрямована на вирішення низки завдань, які в своїй основі націлені на підтримку інновацій:

- по-перше, налагодження зв'язку між наукою та бізнесом;
- по-друге, підтримка щойно започаткованих підприємств;
- по-третє, зміцнення інфраструктури підтримки інновацій;
- по-четверте, збільшення кількості академічних підприємств, залучення до підприємницької діяльності викладачів, студентів.

Перші бізнес-інкубатори почали з'являтися в Україні у межах фінансованої Інститутом «Відкрите суспільство» (Нью-Йорк) Програми соціальної адаптації військовослужбовців Міжнародного фонду «Відродження». Відповідно, першими клієнтами пілотних інкубаторів були звільнені в запас військові. Сьогодні в Україні, за офіційною інформацією, зареєстровано більше сімдесяти бізнес-інкубаторів. За даними ж нещодавно проведеного Українською асоціацією бізнес-інкубаторів та інноваційних центрів моніторингу діяльності бізнес-інкубаторів, їхня чисельність

виявилася значно меншою і становить лише близько десятка бізнес-інкубаторів, які реально працюють. Серед них, насамперед, можна назвати Славутицький, Хмельницький, Сімферопольський, Львівський, Полтавський, Івано-Франківський бізнес-інкубатори.

Слід зазначити, що ініціативна група з Національного університету «Львівська політехніка» робить перші кроки щодо практичної реалізації принципів академічного підприємництва. У Львові бізнес-інкубатор працює при Нац. ун-ті «Львівська політехніка». Його створили в 1993 році в межах спільної програми «Львівської політехніки» і Політехнічного університету *Rensselaer* (м. Трой, штат Нью-Йорк, США). Через інкубатор створений при Національному університеті «Львівська Політехніка» пройшло 70 підприємств: 16 з них орендували офіси в інкубаторі, інші користувалися лише консультаційними послугами установи. Один з найуспішніших проектів – фірма *SoftServe*, яке стало одним із перших підприємств, що «оселилося» в Інкубатор-центрі. Сьогодні у *SoftServe* працює близько тисячі працівників, компанія успішно працює на міжнародних ринках і є одним з провідних виробників програмного забезпечення в Україні. Ще одним відомим «випускником» Інкубатор-центру є консалтингова компанія «Західноукраїнський менеджмент консалтинг».

Наприкінці 90-их років минулого століття *USAID* фінансувало Програму розвитку бізнес-інкубаторів в Україні (*BID*). У межах цієї програми був створений технологічний бізнес-інкубатор «Харківські технології». Особливістю цього центру є те, що при ньому працює віртуальний бізнес-інкубатор, або, як його ще називають, «інкубатор без стін». З'явився цей проект у 2005 році в межах Програми *InfoDev* Світового Банку. Клієнтом віртуального бізнес-інкубатора може стати будь-яка інноваційна компанія. Як розповідає директор Центру «Харківські технології» Інна Гагауз, підприємствам-клієнтам цього інкубатора надається така сама допомога, яку отримують орендарі у класичному інкубаторі. З тією лише різницею, що замість приміщення «пожилці» віртуального інкубатора отримують місце (сайт) в локальній підприємницькій мережі Центру «Харківські технології». Учасники віртуального інкубатора, в режимі реального часу можуть отримати необхідні їм бізнес-консультації, користуватися обладнанням віртуального офісу і послугами секретаря, мати доступ до електронної бібліотеки та книжкового інтернет-магазину.

Отже, дослідження практики створенні академічних інкубаторів та бізнес інкубаторів як за кордоном, так і в Україні показали, що академічне підприємництво є об'єктом особливої уваги фахівців та перспективним напрямом підтримки розвитку малого та середнього підприємництва.

Дослідження значення академічного підприємництва у розвитку малого бізнесу дало змогу виділити спектр чинників, на основі дії яких досягаються різні ефекти від такої інтеграції та співпраці, а саме:

- *комплексність* вигод як для освітніх закладів, так і для практики бізнесу, зближення їхньої діяльності та підвищення економічної вигоди від співпраці;
- *інноваційність* застосовуваних підходів у роботі малих підприємств, виготовлення продуктів та наданні послуг, впровадження сучасних технологій ведення бізнесу;
- *динамічність* руху практики за вимогами ринку та новими знаннями, скорочення часу реалізації підприємницької ідеї, наповнення її наукоємними технологіями;
- *конкурентоздатність* як суб'єктів підприємництва, що розвивають свою роботу на знаннях, так і освітніх закладів, які готують фахівців максимально обізнаних із умовами реального бізнес-середовища та технологією роботи на ринку;
- *економічну ефективність*, що проявляється для підприємців у застосуванні науково-обґрунтованих творчих ідей щодо створення та утримання певної ніші на ринку та формування прибутковості діяльності, навчальних закладів і наукових установ – у реалізації нових форм збільшення прибутків через формування шляхів комунікації та співпраці з реальним бізнесом, продаж технологій, надання науково-дослідних послуг;
- *креативність* у здійсненні підприємницької діяльності – поєднання системи створення знань та сучасних технологій з методами їх поширення та ефективного практичного застосування у середовищі реального бізнесу.

Саме ці чинники засвідчують необхідність якнайшвидше вирішити проблеми, з якими стикається сьогодні академічне підприємництво в Україні в аспекті:

- розроблення законодавства, яке б чітко регулювало діяльність інкубаторів;
- формування чіткої державної політики у сфері академічного підприємництва;
- створення загальнодержавних чи регіональних програм сприяння у цій галузі;
- забезпечення належної фінансової підтримки з боку держави та приватних інвесторів;
- створення відповідної інфраструктури та організаційного забезпечення у навчальних закладах для співпраці з реальним бізнесом;
- сприяння створенню центрів трансферу технологій, академічних інкубаторів підприємництва, інкубаторів та технологічних парків.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведені дослідження засвідчили особливу значимість становлення академічного підприємництва задля розвитку малих та середніх суб'єктів підприємницької діяльності. Цей факт зумовлює необхідність систематичного висвітлення питань діяльності академічного підприємництва в руслі відкритості середовища у вищих навчальних закладах до підприємницьких ідей та такої співпраці, наданні результативним науковим дослідженням та інноваційним розробкам, що здійснюються в освітніх закладах, науково-дослідних інститутах комерційного характеру. Сьогодні є важлива потреба враховувати напрями становлення та підтримки академічного підприємництва при розробленні політичних програм, регіональних стратегій розвитку, освітніх концепцій, комерційних проектів у бізнесі. Впровадження результатів наукових досліджень, які проводяться здебільшого у вищих навчальних закладах – профільних університетах, науково-дослідних інститутах, у реальний сектор економіки потребує підтримки також у політичній сфері. Усунення бар'єрів та проведення політики сприяння має стати ключовим завданням державної політики та традиційно підтримуватися на регіональному рівні.

Підсумовуючи викладене, відзначаю, що академічне підприємництво у розвитку малого бізнесу відіграє важливі функції – інформаційну, інноваційну, освітню та регульовальну і, за прикладом розвинених зарубіжних країн, в перспективі стане особливою сферою інтеграції науки та економіки задля розвитку вітчизняного підприємництва, одним із ключових методів реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України.

1. Кишиштоф Б. Матусяк. *Академічне підприємництво та побудова нових взаємовідносин наука-економіка. Вступ до академічного підприємництва.* – Лодзь – Познань – Львів, 2006. – С. 7-16. 2. Гулінські Я., Засядли К. *Умови розвитку академічного підприємництва в Польщі Академічне підприємництво та побудова нових взаємовідносин наука-економіка. Вступ до академічного підприємництва.* – Лодзь – Познань – Львів, 2006. – С. 13-16. 3. Колоджейські М., Ружицка А. *Пре-інкубатори інновацій та підприємництва у вищих навчальних закладах. Академічне підприємництво та побудова нових взаємовідносин наука-економіка. Вступ до академічного підприємництва.* – Лодзь – Познань – Львів, 2006. – С. 23-30. 4. Падерін І.М. *Заходи з підтримки інновацій* // [Електронний ресурс] // <http://www.invur.ru/index.php>. 5. Кульчицький І., Засядли К. *Рекомендації для України. Академічне підприємництво та побудова нових взаємовідносин наука-економіка. Вступ до академічного підприємництва.* – Лодзь – Познань – Львів, 2006. – С. 46-50. 6. *Мережа розвитку інноваційного підприємництва* [Електронний ресурс] // <http://www.NoveKolo.info>. 7. *Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року. Економіка. Суспільство. Середовище. Моніторинг за 2005 рік. Вип. 2 / Головне управління статистики у Львівській області.* – 2006. - С. 205.